

го іміджу дозволяє стверджувати: як соціально обумовлене багатовимірне явище, імідж виконує у суспільстві низку важливих функцій, що виражається в наступному. По-перше, імідж виявляє своє існування тільки в умовах суспільства. По-друге, суб'єктом іміджу виступає людина як продукт суспільства – людина соціальна. По-третє, загальні характеристики іміджу того чи іншого об'єкта (його валентність, сила, визначеність) залежать не тільки від самого об'єкта, але і від особливостей конкретного суспільства, в якому цей імідж формується, – від його цінностей, норм, традицій, установок тощо. При чому, останнє положення впливає із попереднього, оскільки соціальність суб'єктів припускає оцінність сприйняття ними світу навколишніх об'єктів і самих себе внаслідок засвоєного досвіду, знань попередніх поколінь і прийнятої ролі так званого узагальненого іншого.

Виходячи з того, що основою будь-якого іміджу є соціальний стереотип, який формує суспільну свідомість, можна стверджувати, що імідж органу публічної влади формують такі складові, як імідж послуг (наскільки вчасно та якісно органи влади надають послуги і наскільки вони потрібні); управлінський імідж (чи ефективна система управління та чи ухвалюються оптимальні управлінські рішення); громадський імідж (чи прозора діяльність органів влади і чи відкриті вони у громадському житті); імідж державної служби (чи престижна посада державного службовця та як мікроклімат у владних структурах впливає на працівників).

Звідси, структура іміджу органу публічної влади включає вісім компонентів: діловий імідж організації як уявлення про організацію як суб'єкта ділової активності (повнота і своєчасність наданих послуг громадянину) (1); імідж працівників, який включає уявлення про стиль життя, суспільний статус і деякі особистісні (психологічні) характеристики (2); внутрішній імідж організації як уявлення про культуру організації і соціально-психологічний клімат (3); імідж керівника, який включає уявлення про можливість, ціннісні орієнтації, психологічні характеристики і зовнішність керівників (4); імідж персоналу як узагальнене уявлення про персонал, фахову компетентність, що включає: мобільність, точність виконання роботи, інформованість, висококваліфіковану фахову підготовку, культуру спілкування, соціально-психологічні характеристики співробітників, а також їх соціально-демографічні й фізичні дані: вік, стать, вади (5); візуальний імідж організації як уявлення про організацію, субстратом якого є зорові відчуття, що фіксують інформацію про інтер'єр офісу, приймальню керівника, кабінет, символіку організації (6); соціальний імідж організації як уявлення широкої громадськості про соціальні цілі й роль організації в житті громадськості (7); імідж послуги як уявлення людей стосовно особливих характеристик, якими є ці послуги (8).

✎ Виходячи із вищевикладеного, можна зробити деякі узагальнення.

До базових функцій іміджу органу публічної влади, як різновиду колективного іміджу, можна віднести: а) функцію заощадливості (економії) мислення соціальних суб'єктів, яка проявляється в тому, що за допомогою вже сформованого іміджу визначається характер подальшого сприйняття об'єкта з боку осіб, які засвоїли цей імідж, через зведення зазначеного процесу сприйняття до процедур ідентифікації, впізнання об'єкта і корекції (у випадку наявності дисонуючої інформації) відповідного образу; б) функцію соціальної оцінки, яка сприяє формуванню стійкого відношення до даного суб'єкта; в) функцію керівництва до дії, або регулятивну

функцію, яка служить підставою для суб'єктивного вибору адекватної моделі пов'язаного з об'єктом поведінки. Знання цих технологічних функцій іміджу зумовлює широкі можливості по його практичному застосуванні в процесі державного управління.

На наше переконання, саме такий структурно-функціональний підхід, покладений в основу іміджевої стратегії органу виконавчої влади, стане запорукою її ефективної та успішної реалізації.

Література.

1. Словник української мови в 11-ти томах. Академічний тлумачний словник (СУМ). / [уклад. В. Вінник, Л. Юрчук та ін.]. – Т. 5 – К.: «Наукова думка», 1974. – 839 с.
2. Андреева Ю. В. Психология имиджа руководителя / Ю. В. Андреева. – Казань: Центр инновационных технологий, 2009. – 367 с.
3. Барна Н. В. Іміджологія / Н.В. Барна. – К.: Ун-т України, 2007. – 217 с.
4. Бернайз Э. Реальность Паблик рилейшнз / Э. Бернайз; пер. с англ. – М.: Смысл, 1999. – 153 с.
5. Падафет Ю. Г. Вплив засобів масової інформації на формування іміджу державної установи / Ю. Г. Падафет // Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2003. – Вип. 4 (14) – С. 103–174.
6. Панасюк А. Ю. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники / Панасюк А. Ю. – М.: Деловая книга, 2008. – 266 с.
7. Перельгина Е. Б. Психология имиджа / Е. Б. Перельгина. – М.: Аспект-пресс, 2002. – 223 с.
8. Почепцов Г. Г. Имиджология / Г. Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук ; К.: Ваклер, 2006. – 576 с.
9. Хомуленко Т. Б. Теоретичні та практичні аспекти дослідження іміджу / Т. Б. Хомуленко, Ю. Г. Падафет, О. В. Скоріна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 272 с.
10. Джефкинз Ф. Паблік Рилейшнз / Ф. Джефкинз, Д. Ядин; пер. с англ. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 234 с.
11. Werhahn Peter H. Der unternehmer. Seine ökonomische funktion und gesellschaftspolitische verantwortung / Peter H. Werhahn. – Publishing Company: Paulinus-Verlag, Trier: ORDO SOCIALIS, 1990. – 38 s.
12. Сендидж Ч. Реклама: теория и практика / Ч. Сендидж, В. Фрайцбургер, К. Ротцолл; пер с англ. – М.: Прогресс, 2009. – 630 с.

УДК 330.357:343.37

Олександр Манзюк

ВПЛИВ ТІНЬОВИХ ОПЕРАЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

Розглянуто значення поняття «тіньова економіка» та причини її існування. Проаналізовано чинники зростання тінізації економіки. Досліджено класифікацію тіньової економіки. Розглянуто небезпеки та зарозумі тіншової економіки та визначено шляхи її подолання.

© Манзюк О.О., 2013.

Ключові слова: тіньова економіка, економічна безпека, приховування доходів, легалізація економіки.

Постановка проблеми

В умовах формування ринкової економіки важливе значення мають проблеми економічної безпеки країни. Саме недостатнє науково-методичне та правове забезпечення, відсутність кардинальних практичних заходів дієвого державного регулювання процесами забезпечення економічної безпеки створили екстремальні в Україні, Росії та інших країнах СНД умови опинитися на межі втрати державності, економічної незалежності, повного руйнування економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомий внесок у дослідження тіньової економіки зробили вчені: А. В. Базилюк [1], В. І. Богачов [2], Б. В. Губський [3], І. Ніколаєв [4], Ф. Склефані [5], Е. Сото [6], Ф. Шнайдер [7] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Попри те, що існує багато праць, які присвячені вивченню впливу тіньових операцій на економічний розвиток держави, дане питання і до сьогодні є недостатньо розкритим, тому це стало мотивом вибору теми даної статті.

Мета

Метою дослідження є вивчення впливу тіньових операцій на економічний розвиток держави, а також напрями боротьби з тінізацією економіки на прикладі офшорних зон.

Виклад основного матеріалу

Економіка будь-якої країни має дві складові: офіційну і неофіційну (тіньову). Ф. Шнайдер і Д. Енсті, відзначили, що тіньовий сектор економіки є практично в кожній країні, і розміри визначаються тим, який в країні економічний розвиток При сильній владі, кращій законодавчій базі і організованому управлінні тіньовий сектор економіки незначний, і навпаки [7, с. 24].

Академік В. І. Богачов, аналізуючи стан тіньової економіки в країні, зазначає: «Тіньова економіка – це не тільки ті сфери життєдіяльності суспільства, які стоять за межами економіки, наприклад, незаконна торгівля зброєю, наркобізнес, проституція та інше, а насамперед, порушення законів, відхід від сплати податків, спостережувані по суті справи у всіх сферах підприємництва» [2].

Наявність тіньової економіки у державі викликано: корисливою метою громадян, бажанням будь-якою ціною здобути організацію підпільного виробництва, незаконного перепродажу продукції, укривання доходів, застосування недобросовісної конкуренції, а також іншою протизаконною діяльністю отримати додатковий прибуток, не сплачуючи податки.

В умовах нестабільності економіки, наявності в країні нецивілізованої задушливої податкової системи багато підприємців опиняються під гнітом податкового преса і митних зборів, змушені приховувати частину своїх доходів, щоб якось вижити в важкій економічній ситуації і зберегти хоча б частково можливість для подальшого розвитку виробництва. Появі, а потім розширенню тіньової економіки сприяє і недосконалість законодавчої бази, корумпованість значної частини бюрократії і багато іншого.

Тіньова економіка завдає величезної шкоди країні, суспільству, становить загрозу національним інтересам, економічній та національній безпеці країни.

Причини існування тіньової економіки різноманітні і можуть бути згруповані таким чином:

- природні (антропологічні) – пов'язані з подвійною природою людини;
- економічні – породжуються суперечностями ринкового господарства;

- правові – обумовлені існуючою правовою основою ринкового господарства;
- соціальні – обумовлені соціальною структурою суспільства (положенням різних груп населення і соціальною політикою держави);
- політичні – пов'язані з державною політикою, здатністю держави ефективно впливати на тіньову економіку;
- соціокультурні – пов'язані з історичним минулим, національними традиціями, етичною основою підприємництва.

Тіньова економіка присутня у всіх сферах економічної діяльності (виробництво, обмін, розподіл, споживання). Вона не утворює якогось замкнутого сектору, її межі рухомі й мінливі.

Тіньова економіка має внутрішню структуру (типи і різновиди). Суб'єкти тіньової економіки досягають економічної вигоди методами недобросовісної конкуренції, порушуючи закони, ділову етику і морально-етичні норми. При цьому безпосередні мотиви тіньової діяльності можуть бути вельми різними.

Тіньова економіка – об'єкт державної і суспільної дії. Тіньова господарська діяльність існує в будь-якій моделі ринкової економіки, але її масштаби істотно розрізняються.

Основними напрямами державної дії на тіньову економіку є: державна стратегія соціально-економічного розвитку країни; господарське законодавство; соціальна політика; відносини з бізнесом; виховна функція; каральна функція; співпраця з інститутами цивільного суспільства; співпраця з міжнародними організаціями.

Унаслідок різної природи секторів тіньової економіки державна дія на неї повинна здійснюватися диференційовано.

Відомий італійський учений Ф. Склефані так визначає чинники, які сприяють зростанню тіньової економіки:

- економічна криза, що зайшла далеко,
- політична нестабільність,
- неврегульованість ринкових відношень,
- відсутність контролю,
- корумпованість апарату (і тому числі органів внутрішніх справ),
- поляризація суспільства,
- толерантне відношення населення до порушень закону,
- криза системи цінностей,
- «прозорість» меж і т.д. [5, с. 18].

Сьогодні виникають нові чинники, які потрібно враховувати при визначенні шляхів вирішення численних проблем в цій області. Ці чинники можна розділити на політичні, економічні й організаційні.

До політичних чинників слід віднести наступні:

- становлення нової української державності на основі принципів законності, демократії, економічної відвертості;
- зміна геополітичної ситуації в результаті гострої економічної кризи в українській економіці, що активно торкнулося інших сторін функціонування держави, та привело до наростання негативних чинників взаємодії Української держави і суспільства із зарубіжними країнами;
- руйнування командно-адміністративної системи державного управління, а також системи забезпечення безпеки, боротьби з економічними злочинами і контролю над економіко-правовими процесами;

- порушення економічних і правоохоронних зв'язків унаслідок утворення незалежних республік колишнього СРСР;
- прагнення України до тіснішого політичного, економічного і інших форм співпраці із зарубіжними країнами в процесі проведення реформ на основі максимальної відвертості сторін;
- загальна низька правова культура населення України і особливості менталітету ряду національно-етнічних груп.

Серед економічних чинників найбільш істотними є:

- перехід України на ринкові відносини, поява безлічі недержавних комерційних організацій і підприємств різних організаційно-правових форм, руйнування жорсткої централізації товарного і фінансового обороту;
  - критичний стан галузей матеріального виробництва, науки, освіти і т.п.;
  - кооперація, що розширюється, з іншими країнами.
- З організаційних чинників визначальними є наступні:
- недостатня нормативна правова база економічних відносин, зокрема в області забезпечення безпеки від економічних злочинів;
  - слабке регулювання державою реальних економічних процесів;
  - широке використання різними підприємствами і організаціями всіх форм власності біля законних методів в своїх фінансово-господарських операціях;
  - гострий неолік матеріальних і фінансових ресурсів для зміцнення органів правопорядку.

Існують різні підходи до класифікації тіньової економіки. Багато дослідників дотримуються правового підходу до тіньової економіки, використовуючи як основний критерій для її типологізації порушення законодавства (у цьому сенсі тіньова діяльність знаходиться «в тіні» від закону). Тіньову економіку ділять на два сектори – некримінальний («сірий») і кримінальний («чорний»), а сам факт приховування від держави якої-небудь діяльності пов'язують з двома мотивами – прагненням суб'єктів господарювання до мінімізації своїх витрат (в першу чергу за рахунок відходу від оподаткування) і їх бажанням уникнути насильницького припинення діяльності, зважаючи на її протиправність.

Можна виділити два основних типи тіньової економіки – «кримінальну економіку» і «вимушену позалегаліну економіку». Збиток, що наноситься державі і суспільству двома виділеними типами тіньової економіки, також незрівняний. Справа не тільки в об'ємах матеріального збитку. Корупція, наприклад, руйнує самі основи державності.

Проблема «вимушеної поза легальної економіки» вимагає уважнішого розгляду. Тут хотілося б ще раз послатися на дослідження відомого перуанського ученого і громадського діяча Е. де Сото. Звернення до історії виявляє, що тіньовий бум в Перу почався з напливу в міста мігрантів: «...щоб вижити, мігранти стали тіньовиками. Якщо вони хотіли жити, торгувати, проводити, перевозити або навіть споживати, то їм, новим жителям міст, доводилося робити це лише незаконно. У такій незаконності не було антисоціального наміру, на відміну від наркобізнесу, крадіжки або грабежу, цілі були цілком законними: будувати удома, надавати послуги, займатися бізнесом» [6].

Давно доведено, що зміна масштабів злочинності (зокрема економічної) безпосередньо пов'язана із змі-

ною добробуту основної маси населення [1]. Існування поза легального сектора дозволяє реалізувати підприємницький потенціал, який залишається незатребуваним із-за високих витрат доступу на легальний ринок [4].

Основні небезпеки і загрози тіньової економіки національним інтересам України конспективно показані на рис. 1.

Тіньова економіка в сучасній Україні складає більше п'ятдесяти відсотків. Її наслідки вельми небезпечні для суспільства.

В. І. Богачов зазначає, що високому рівню тіньової економіки в Україні багато в чому сприяє недосконалість податкової системи. Україні повинні застосовуватися такі принципи побудови податкової системи: загальність, стабільність (стійкість законів); обов'язковість; соціальна справедливість. Але коли ці принципи не діють, тоді відповідальність на себе має брати держава. Інакше кажучи, держава створила «умови» для виникнення тіньової економіки, вона і повинно і усунути їх [2].

З урахуванням наявності тіньового сектора економіки завжди необхідно вносити корективи в отриманий ВВП в тому чи іншому періоді часу.

Найбільш кримінальними сферами економіки України є відносини власності, фінанси і кредит, банківська діяльність, торгівля, зовнішньоекономічна діяльність і грошовий оборот.

Суб'єкти тіньової економіки поділяються на три рівні.

1. Кримінальні елементи.

2. «Тіньові господарники» (підприємці, комерсанти).

3. Наймані працівники з неформальною зайнятістю, держслужбовці, хабарі яких становлять до 60 % їхнього доходу.

На кожному рівні потрібно певне розмаїття державного регулювання безпеки. Особливої уваги з боку держави вимагає другий рівень «тіньові господарники», діяльність яких повинна бути легалізована до складу «середнього класу» як основи стабільності будь-якої макроекономічної системи.

Слід погодитися з необхідністю вдосконалення нормативно-правової бази щодо посилення контролю за діяльністю суб'єктів у межах правового поля, а також захисту населення від фінансових злочинів і забезпечення збереження їх приватної власності.

На думку Б. Губського, подолання «тінізації» економіки слід здійснювати диференційовано, з урахуванням усіх загроз і їх можливих наслідків, завданих таким розмаїттям економіки, як «сіра», «темно-сіра», «кримінально-чорна», «криваво-чорна» [3, с. 83–85].

Сіра економіка переважно пов'язана з виживанням найбільш численного прошарку населення в кризових умовах, тому введення державою реальних ставок податків невеликих доходів, а також економічно і соціально обґрунтованого розміру неоподаткованого мінімуму стане реальним способом усунення даної загрози.

Щоб легалізувати тіньову економіку, потрібно виконати такі заходи:

- спростити і поділити штрафи і покарання за незначні правопорушення;
- ефективніше захищати права власності та інтереси бізнесменів;
- полегшити порядок реєстрації та звітності.

«Кримінально-чорна» і «криваво-чорна» складові тіньової економіки є найбільш небезпечними, неприхованими злочинними формами, існування яких створює суспільству величезну економічну та моральну шкоду. З тіньовою економікою тісно пов'язана проблема корупції. Для подолання цих вкрай небезпечних явищ

Рис. 1. Небезпеки і загрози тіньової економіки*

* узагальнено автором за матеріалами [1].

необхідно ліквідувати зони правового вакууму, які про- вокують розширення «тінізації» та криміналізації вітчиз- няної економіки, що не дають можливості залучати до відповідальності за злочини, вчинені, у сфері ринкових відносин. Правові заходи боротьби з тіньовою еконо- мікою повинні включати також законодавчі акти з по- передження зловживань та злочинів на ринку цінних паперів та ін. [3].

Тіньові операції негативно впливають на економічний розвиток будь-якої держави. Основним способом протидії даними загрозам є впровадження

стратегії ефективного державного управління еконо- мікою, спрямованої на подолання правового вакууму; зло- чинних угруповань, виведення з «тіні» грошових дохо- дів, виявлення джерел відмивання «брудних» грошей, боротьбу з корупцією, тероризмом, бандитизмом та організованою злочинністю. Зростання кримінального бізнесу та корупції приносить збитки економіці, знижує міжнародний престиж України, рівень безпеки кожного громадянина.

Література.

1. Базилук А. В. Тіньова економіка в Україні: монографія / А. В. Базилук, С. О. Коваленко. – К.: НДЕІ Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
2. Богачев В. И. Кто создал теневою економіку в Украине / В. И. Богачев // Рабочая газета Украины. – 23 апреля 1997. – № 61.
3. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Губський Б. В. – Київ, 2001. – С. 83–85.
4. Николаев И. Теневая экономика: причины, последствия, перспективы / И. Николаев // Общество и экономика. – 1998. – № 6. – С. 31–49.
5. Склефани Ф. Социально-политические изменения, делинквентность и организованная преступность в России и на Украине // Государство и право. – 1995. – № 6. – С. 18–29.
6. Сото Э. Де Иной путь. Невидимая революция в третьем мире / Э. Де Сото. – М.: Catallaxy, 1995. – 320 с.
7. Шнайдер Ф. Теневые экономики: размеры, причины роста и следствия / Ф. Шнайдер, Д. Энсте // Аргументы и факты. – 2001. – № 17. – С. 6.

УДК 338.2:330.341.1

Володимир Марущак, Олександр Токарчук

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Стаття розкриває тему державного планування в регулюванні економічних відносин. У статті на основі історико-логічного аналізу обґрунтовується можливість і необхідність державного планування ринкової економіки, показуються реальні можливості використання планування в стабілізації господарських відносин, передбачаються інноваційні види державного планування, використання яких у стані підняти на новий рівень державно-правове регулювання розвитку суспільства.

Ключові слова: державне планування, господарська діяльність, ринкова економіка, зобов'язальне планування, планове регулювання, планова діяльність, економічне налагодження.

ційних механізмів державного регулювання розвитку ринкової економіки.

У державному управлінні досліджень відносно державного планування економічної діяльності та його інноваційних форм бракує.

Метою даної статті є обґрунтування об'єктивності та доцільності державного планування в регулюванні ринкової економіки на засадах використання інноваційних форм і методів державного планування врегулюванні економічної діяльності.

В останні роки поступово посилюється увага до питань планування і його можливостей регулювання ринкової економіки через сферу державного управління [1]. Уявляється, що це не випадково, оскільки планування в своїх різноманітних формах і видах має істотний імпульс впливу, яким можна і необхідно скористуватися для розвитку соціально-економічних відношень, від вивчення досвіду зарубіжних розвинених країн до вироблення власної планової стратегії в ринковій економіці. Це дасть можливість об'єктивно будувати механізм державного управління в рамках його необхідного і достатнього впливу на ринкову економіку, уникаючи його необґрунтованого втручання в економічні процеси.

Аналізуючи досвід розвинених країн з ринковою економікою, слід відзначити, що вони досить ефективно використовують планування для підтримки стабільних і оптимальних темпів розвитку економіки. При цьому, не треба сприймати планування, як встановлення певних показників в економічній діяльності окремих підприємств так і держави в цілому. Саме планування значно більш широке явище, ніж ця вузька частина планування. До планування, окрім розробки прогнозів, програм, довгострокових, середньострокових, оперативних планів, треба відносити ті дії, що спрямовані на досягнення певних результатів чи певного стану, і котрі проробляються заздалегідь. Такі дії можуть не носити явно вираженого планового характеру, але разом з тим, є плануючими діями. Встановлення розмірів податків, мита, норм амортизації, облікових ставок, квот і аналогічних нормативів, що затверджуються державою, та інших своєрідних нормативів, слід розглядати як планові дії, а більш конкретно як нормативні планові акти. Їх правомірно відносити до планових актів, оскільки вони є суттю формування певного стану економіки і формування певної поведінки суб'єктів економічної діяльності.

Не ставлячи прямих планових завдань, але плануючи зміни умов економічної діяльності, держава може досить активно стимулювати суб'єктів підприємництва. Таке планування є непрямим плануванням.

Планування в провідних розвинених країнах є важливим важелем державного управління і правового регулювання економікою. Ними накопичений достатньо великий досвід використання індикативного планування в ринковій економіці. І цей досвід є позитивним, оскільки ці країни мають стабільну економіку і високий життєвий рівень населення. Слід відзначити, що планування є закономірним результатом розвитку матеріального виробництва і важливим важелем його розвитку. Тільки відхід від діючих стереотипів з планування, і перехід до планування як форми об'єктивізації економічних процесів може зробити його справжнім фактором розвитку держави. Рух України через ринкові реформи повинен увібрати в себе усе те найкраще, що є в досвіді зарубіжних країн, у тому числі і досвід індикативного планування, оскільки це дає можливість забезпечити ріст економіки.

Останнім часом український уряд бере курс на прогнозування і програмування соціально-економічного

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Перехід до нового типу економічних відносин ставить цілий ряд проблем з удосконалення державного управління і правового регулювання соціально-економічних відношень. Ілюзії щодо ринкової економіки з її механізмами саморегулювання призвели до невірної практики державного управління і неефективного правового регулювання. Неврахування об'єктивного характеру функціонування соціально-економічних процесів привело до кризових явищ і нестабільності ринкового господарства в республіці. У сучасний період держава ставить питання ефективного економічного розвитку. Все це припускає пошук іннова-